

מראי מקומות - ראש השנה

כ:

בעולם הוא י"ח שעות לאחר השקיעה בירושלים, נמצא שחצות היום בירושלים הוא בדיוק בשעת שקיעה באותו מקום. ואם המולד קודם חצות היום בירושלים, הרי הוא קודם השקיעה באותו מקום, ויכולים לקבוע ראש השנה באותו יום, אבל אם המולד הוא לאחר חצות בירושלים, הרי הוא לאחר השקיעה באותו מקום, וכיון שאין מקום בעולם שכל היום הוא לאחר המולד, צריכין לדחות ראש השנה ליום שאחריו.

ג. עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא לדידן שית וכו'

בהגהות בן אריה כתב לבאר דברי הגמרא, שמדובר על האמור לעיל נולד קודם חצות וכו'. וזה על פי היסוד שבשעת המולד הלבנה קרובה לשמש, ועולה בבקר ושוקעת בערב. עוד יש להקדים, שבבל רחוקה מרחק שעה מארץ ישראל, וכשהמולד בארץ ישראל הוא מעט קודם חצות, בבבל הוא כבר לאחר חצות. ונמצא שכשנולד קודם חצות, נראית החדשה בערב מעט קודם שקיעתה, ובבבל שקיעת הלבנה היא קודם שש שעות אחר חצות, ואינה נראית עד למחר בבקר, ונמצא שהחדשה מכוסה שמונה עשר שעות, והישנה שש שעות, שכשעלתה הלבנה בבקר, היה יותר משש שעות קודם המולד. וכן להיפך לגבי ארץ ישראל, שאם המולד היה קודם חצות, נמצא שכשעלתה הלבנה שש שעות קודם לזה, כבר היה תוך שש שעות קודם המולד, ואם כן לא נראה בארץ ישראל, ונמצא ששמונה עשרה שעות, משקיעת הלבנה לא של אתמול, לא נראית הלבנה הישנה, ושש שעות של החדשה לא היו נראים, כיון שהחדשה שקעה רק לאחר שש שעות אחר המולד.

ד. חצות לילה איכא בנייהו

פירש רש"י, שאם לומדים ממצות אין היום הולך אחר תחלת הלילה, אלא רק מחצות ואילך, ועל כן אף אם רואים הלבנה לאחר שקיעה בליל שלושים, יכולים לקדש החודש כשהעדים מעידים שראו הלבנה קודם שקיעת החמה ביום שלושים. ואף שלכאורה לא שייך כן, שהרי כ"ד שעי מכסי סיהרא, נפקא מינה לאיים העדים לקדש החודש, שאנו יכולים לאיים עליהם לומר ראינוהו. ולכאורה יש לתמוה, שהרי לעיל כתב רש"י שמה שצריך לילה ויום מן החדש, הוא משום שהכל ראו הלבנה בליל שלושים, ומשמע שהחשש שירננו על בית דין לומר שיכולים לקדש כמו שירצו, אפילו אם אינו מתאים עם הלבנה כלל, ואם כן מדוע לאחר שכתוב בפסוק שתחלת הלילה אינו שייך ליום שלאחריו אין חשש, הלא הכל יודעים שאי אפשר לראותה קודם שקיעה.

וביאר הערוך לנר שהענין של איום העדים הוא שמאיימין שיעידו שלא על פי מולד הלבנה, ואף על פי כן נתנה תורה רשות לקדש ולעבב. אבל עשו כן רק כשהעולם יכולים לומר שהיה על פי המולד ודיני התורה, אבל כשברור לכל שלא היה על פי דיני התורה, לא עשו כן. ועל כן, מה שכשנראית הלבנה בלילה אין יכולים לקדש ביום, אינו משום שהעולם יאמרו שלא יתכן להיות כן, שהרי כבר ראו הלבנה, אלא אדרבה, משום שהתורה אמרה שצריך שהלילה והיום יהיו מן החדש, לכך אי אפשר לקדש החודש אם הלבנה הישנה היתה באותו יום. ואף שיכולים לאיים לעשות כן, אבל לא רצו לעשות כנגד דיני התורה. אבל למאן דאמר רק מחצות, שוב לא ירננו העם, שהרי זה מתאים עם דיני התורה.

א. אמר שמואל יכילנא לתקוני לכולה גולה

יש לעיין בכוונת שמואל, כיצד היה יכול לתקן את כל הגולה, הרי כתב הרמב"ם שבזמן שמואל היו עדיין מקדשין על פי עדים, ואם כן היו כפופין לבית דין שבארץ ישראל. ובאגרות משה (ח"מ ח"א סי' א' ענף ד' בסופו) כתב שאין לומר ששמואל היה מתקן באופן שלא יהיו תלויין בארץ ישראל, שזה אי אפשר, שהרי צריך דוקא על פי הראיה ועל פי בית דין סמוכין שבארץ ישראל, אלא לחשבון בעלמא הוא [יש לעיין בכוונתו האם כוונת שמואל לומר שיש לו יכולת לתקן כל הגולה, ולא לנהוג כן למעשה, או שכוונתו שכיון שיודע כל החשבונות, יכולין לסמוך על זה שמתמא כן עשו בארץ ישראל].

אבל החזון איש (או"ח סי' ק"ל ב') כתב, ששתי קביעות נתקבלו הלכה למשה מסיני, האחד בזמן שיש סנהדרין ומקדשין על פי הראיה, והשני בזמן שאין סנהדרין, שאז רשות לבית דין לכיון חשבון מכוון לשנות הלבנה עם שנות החמה, ולקדש כל השנים על פי חשבונם ולקבעם לכל ישראל עד שישבו הסנהדרין לקדש על פי הראיה. ועל פי זה פירש החזון איש את כוונת שמואל, שאפילו בזמן שקידשו על פי הראיה, אם היה מקום שלא הגיעו שם השלוחין, היו יכולין לנהוג על פי החשבון, ולא רק משום שמתמא כן עשו בארץ ישראל, אלא משום שכך ניתנה ההלכה שיכולין לנהוג על פי חשבון זה. אולם אם באו שלוחי בית דין מארץ ישראל, ודאי נגררין אחריהם, ונוהגין יום טוב כמו בארץ ישראל.

ורבנו חננאל פירש, כח יש בי לחשוב חשבון השנים ולתקן השנים והחדשים עד ביאת הגואל ויתישב הסנהדרין, וצ"ע כוונתו. ויש לעיין, במה שעשה הלל בן בנו של ר' יהודה הנשיא חשבון לכלל ישראל עד ביאת הגואל, מהו גדר קביעה זו. ונחלקו בזה הרמב"ם (קדוש החדש פ"ה) והרמב"ן (סה"מ מ' קנ"ג), ובחידושי רי"ז הלוי על הרמב"ם (סוף הל' קדוה"ח) ביאה, שלהרמב"ם ההלכה למשה מסיני היא שבזמן שאין בית דין, קביעת ראש חודש תלוי רק בחשבון בלבד [כעין דברי החזון איש הנ"ל], והרמב"ן סובר שלא נאמרה הלכה מסויימת בזמן שאין בית דין, אלא שהלל הנשיא שהיה בית דין אחרון הוא שתקן את חשבון העיבור שבידינו היום, והוא שקידש החדשים ועיבר השנים על פי חשבון זה עד ביאת הגואל.

ב. צריך להיות יום ולילה מן החדש

ראה ברש"י ותוספות מה שפירשו בזה. ובבעל המאור יש פירוש נוסף, ועל פי זה יסד החזון איש (קונט' י"ח שעות, נדפס בחזו"א או"ח סי' ס"ד) את שיטתו הידועה לענין קו התאריך (□□□□□□□□) להלכה ולמעשה. וכתב החזון איש שתוכן דברי הבעל המאור הם, שהלכה היא שאין עושין ראש השנה אלא באופן שיהיה כולו לאחר המולד. אלא, שכיון שראש השנה נוהג בכל העולם, וכיון שהתחלת התאריך היא בקצה המזרח, נמצא שיש מקום בעולם שהתחלת היום בא באיחור י"ח שעות מיירושלים, על כרחנו שנאמרה ההלכה שדי בכך שבנקודה המאוחרת בעולם יהיה כל היום אחר המולד, ויכולין לקבוע יום זה לראש השנה אף שביירושלים יהיו ו' שעות של ראש השנה אחר המולד.

ונמצא שהשאלה האם יכולים לקבוע אותו יום לראש השנה או לא, תלויה האם המולד הוא קודם שקיעה או לאחר שקיעה באותו מקום. וכיון שיש רק מולד אחד בעולם, והשקיעה בנקודה המאוחרת